O‘QUVCHILARDA MEHNAT FAOLIYATINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Xujaniyozova Oygul Rajabovna
Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch Davlat universiteti “Sport faoliyati, pedagogika va psixologiya fakulteti”, “Pedagogika va psixologiya kafedrasi” p.f.f.d. dotsenti

Qabul qilindi: 21.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 22.10.2025
Tasdiqlandi: 23.10.2025

Annotatsiya. ushbu maqolada o‘quvchilarda mehnat faoliyatining psixologik xususiyatlari haqida ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar:
o‘quvchilarda mehnat faoliyati, psixologiya, jamiyat, davlat, psixologiya, shaxs, pedagogika, psixologik omil.

O‘quvchilarda mehnat faoliyati eng tabiiy ehtiyojlarga asoslangan faoliyat bo‘lib, uning maqsadi albatta biror moddiy yoki ma'naviy ne'matlarni yaratish, jamiyat taraqqiyotiga hissa qo‘shishdan iboratdir.Z.Freydning ta 'kidlashicha, sog‘lom turmush tarzi mehnat va sog‘lom muhabbat bilan to‘ldiriladi. Bizning ko‘pchiligimiz uchun mehnat hayotning eng katta va faol mashg‘ulotidir. Pedagogika va psixologiyada yashash bu mehnatdir. O‘quvchilarda mehnat faoliyati Maslou piramidasidagi ehtiyojlarni qondirilishiga yordam beradi. mehnat faoliyati bizni ta’minlaydi. O‘quvchilarda mehnat faoliyati orqali biz boshqalar bilan kommunikativ aloqaga kirishamiz. O‘quvchilarda mehnat faoliyati bizning kim ekanligimizni anglatadi. Birinchi bor kim bilandir ko‘rishganimizda qiziqib «Siz kimsiz?», «Qanday faoliyat bilan shug‘ullanasiz?», «Nima ish qilasiz?» deb savol beramiz.

Ishimizga bo‘lgan e’tibor, munosabatlar yoki tenglikdan qoniqish hosil qilmasak, kim uchun yoki qayerda ishlashimizdan qat'i nazar ish joyimizni o‘zgartirishimiz mumkin. Masalan, avstraliyaliklarning 16 foizi xuddi shu sabab bilan o‘z ishlarini o‘zgartirdilar (Trevin, 2016). Yigirma yil oldin siz mehnat faoliyati qanday bo‘lishini hozirgiday tasavvur qila olmagan bo‘lar edingiz. Siz o‘zingiz uchun maktab, litsey yoki universitetlarni tanlashda o‘zingizning layoqat, qobiliyatlaringizni anglashingiz va tushunishingiz o‘sha ish muhitiga moslasha olishingizga yordam beradi. Emi Vrzesniyevskiy va uning hamkasblari

(2001-2016) insonlarning ishlariga bo‘lgan munosabatlarini identifikatsiya yordamida o‘rganadilar.Buning natijasida quyidagilar ma'lum bo‘ldi: ba'zi odamlar o‘z ishlarini faoliyat sifatida, bajarish kerak bo‘lganligi uchun pul topishning bir yo‘li deb bajaradilar. Boshqalar esa o‘z ishlarini jamiyatda ijtimoiy mavqega ega bo‘lishning bir imkoniyati sifatida, ya'ni karyera uchun bajaradilar. Qolganlari esa o‘z ishlarini ijtimoiy foydali mehnat deb biladilar va ishidan mamnunlik va qoniqish hosil qilib, rohatlanib ishlaydilar.Har qanday kasbni egallash, nafaqat egallash, balki uni mahorat bilan amalga oshirishda faoliyatning barcha qonuniyatlari va mexanizmlari amal qiladi. Oddiygina biror kasb malakasini egallash uchun ham unga aloqador bo‘lgan ma’lumotlarni eslab qolish va kerak bo'lganda yana esga tushirish orqali uni bajarish bo‘lmay, balki ham ichki (psixik), ham tashqi (predmetga yo'naltirilgan) harakatlarni ongli tarzda bajarish bilan bog‘liq murakkab jarayonlar yotishini unutmaslik kerak. Lekin har bir shaxsni u yoki bu faoliyat turi bilan shug‘ullanishiga majbur qilgan psixologik omillar - sabablar muhim bo‘lib, bu faoliyat motivlaridir. Olimlar, maslahatchilar va professional boshqaruvchilar, sanoatlashgan muhim tashkilotlar ish davomida xilma-xil soha yo‘nalishlarini topishmoqda. Kasbiy faoliyat chuqur, umumiy va maxsus tayyorgarlik ko‘rilgan, ishlash tajribasi natijasida egallangan maxsus bilimlar va amaliy ko‘nikmalar to‘plamiga ega insonning faoliyati, mashg‘ulot turidir. Kasbning rivojlanish mantig'i shundaki, u boshlanishida odamlarning ma'lum bir talablaridan paydo bo‘ladi. Keyin amaliy tajribani yig‘ish va uni chuqur mulohaza qilish orqali amalga oshiriladi. Kasbiy faoliyatning nazariy bazasi shakllantiriladi. Kadrlarni tayyorlash masalasi hal qilinadi. Mutaxassisning amaliy faoliyatiga ilmiy asoslar uchun imkoniyatlar beriladi, bu tashqarida, kasbiy jurnallar, monografiyalar, o‘quv- uslubiy adabiyotlarning paydo bo'lishida aks etadi; kasbiy tashkilotlar yaratiladi .Jumladan, turli shakllar va nomlar bilan ataladigan ijtimoiy xizmatchining kasbi turli tarixiy va turli madaniy-tarixiy davrlardan buyoni ma’lum. Ijtimoiy ishning birinchi marta tilga olinishi eramizdan avvalgi 1750-yilga taalluqlidir. Bu vaqtda Bobilda adolat kodlari - fuqarolik aktlari yaratilgan bo‘lib, ular odamlarni o‘z yaqinini sevishga, kambag‘allar to‘g'risida qayg‘urishga chorlaydi. Qadimgi Gretsiyada ijtimoiy ish “filantropiya” (yunon tilidan tarjima qilinganda “insoniyatga nisbatan muhabbatni ifodalash” ma'nosini bildiradi) sifatida ma'lum bo‘lgan, Rimda esa “xalq an’anasi” sifatida qadimgi inklar yordam berish jarayonini “minka” deb, ma'jusiy slavyan qabilalari “slepnya” deb ta'riflaganlar. Rossiyada ijtimoiy ish 1864-yildagi yer islohotlarini o‘tkazish davrida paydo bo‘ldi, lekin u paytda bu nom bilan atalmagan edi. Ijtimoiy xizmatchilarning e'tiborini ko‘rlarga,

kambag‘allarga, qarovsiz bolalarga, zotsiz va boshpanasiz yoshi katta odamlarga qaratish bo‘yicha vazifalarni maxsus vakillar bajarganlar. Bu faoliyatning muvaffaqiyati, boshqa istalgan har qanday faoliyatdagi kabi, odamlarning bilimlariga, hayotiy tajribasiga va kasbiy mahoratiga bog‘liq edi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda Jahon amaliyotidagi zamonaviy yondashish ijtimoiy ish, ijtimoiy o ‘zgarishlarni amalga oshirishga yo‘naltirilgan faoliyat shakllaridan biri ekanligi aniq-ravshan. Shu nuqtayi nazardan ijtimoiy ish jamiyatdagi ijtimoiy kataklizmlarni va ziddiyatlarni qat'iy to`xtatib turadigan vosita hisoblanadi va unga jamiyat va davlat qanchalik ko‘p mablag‘ ajratsa, u shunchalik samaraliroq bo‘ladi. Demak, jamiyatimizning katta qismini oldindan tayyorlanmasdan va roziligini olmasdan ijtimoiy qayta taqsimlashga yo'l qo‘yib bo‘lmaydi. Bu borada zamonaviy Rossiyaga tatbiq qilinsa, ijtimoiy xizmatlarning jadalqlik bilan rivojlanishi, ijtimoiy ishga jamoat birlashmalari, xayriya jamg‘armalari, ijodiy va kasbiy ittifoqlarning, konfessiyalarning qo‘shilishi siyosiy masala va ayni paytda milliy xavfsizlik sohasidagi ustuvor yo‘nalishlardan biridir. Bizning mamlakatimizda ijtimoiy ish amaliyotida, uning paydo bo‘lishidan boshlab hozirgi vaqtgacha, Pedagogika va psixologiyaning, ijtimoiy pedagogikaning asosiy, hal qiluvchi ro‘l o‘ynashi ahamiyatlidir. Bunda “ijtimoiy pedagogika” tushunchasi “maktabdagi ijtimoiy ish” tushunchasiga teng emasligini tushuntirish muhim. Ijtimoiy pedagogika, psixologiyaning yoki sotsiumdagi psixologik munosabatlar aholiga ijtimoiy yordam ko‘rsatish xizmati uchun ilmiy asos sifatida ko‘riladi. Bu sotsiumdagi munosabatlarga psixologik tashxis qo‘yish, ularni aniqlash va pedagogik va psixologik maqsadga muvofiq ta’sir etish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. David G. Mayers Psychology,© 2010 by Worth Publishers.
2. Djeyms U, Kalat. Psychology. 2013.
3. Ivanov P.I., Zufarova M.E. Umumiy psixologiya. Darslik. -T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati. 2008. -480 b.
4. G‘oziyev E.G‘. Umumiy psixologiya. Darslik. -T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2010.- 488 b.